

به نام خدا

پارامترهای حاکم بر شایستگی مدیر موفق منطبق بر آموزه های اسلامی

مؤلف:

احسان نیر پور

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۰

نام کتاب: پارامترهای حاکم بر شایستگی مدیر موفق منطبق بر آموزه های اسلامی

مولف: احسان نیر پور

ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)

صفحه آرایشی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰

چاپ: مدیران

قیمت: ۸۲۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۸۳۴-۰

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	پیشگفتار.....
۱۳	فصل اول: «ضرورت شناخت انسان و رهبری از دیدگاه اسلام».....
۱۳	ضرورت شناخت انسان از دیدگاه اسلام و قرآن.....
۱۶	(الف) خلقت انسان.....
۱۷	(ب) خصوصیات انسان از نظر اسلام.....
۴۱	ضرورت شناخت رهبری و مدیریت برای انسان.....
۴۵	تحلیلی از رهبری و مدیریت در اسلام.....
۴۹	فصل دوم: «ضرورت شناخت سازمان از دیدگاه اسلام».....
۴۹	سازمان چیست؟.....
۵۶	فلسفه وجودی سازمانها.....
۵۸	مفهوم اسلامی سازمان.....
۶۳	فصل سوم: «سیر تحول مدیریت در تاریخ زندگی انسان».....
۶۳	نگرشی بر رهبری و مدیریت در جوامع باستانی.....
۶۵	(۱) پیدایش سازمانهای اجتماعی و اداری در یونان قدیم.....
۶۶	(۲) مدیریت عمومی در مصر قدیم.....
۶۷	(۳) امور اداری در چین باستان.....

۶۸	..... (۴) اداره امور عمومی در روم باستان
۶۹	..... (۵) رهبری سازمانهای عمومی و اداره امور دولتی در ایران باستان
۷۱	..... نگرشی بر جنبش مدیریت علمی
۷۳	..... بررسی مکاتبات تئوریهای مدیریت
۹۵	..... فصل چهارم: «بررسی معیارهای شایستگی مدیریت از دیدگاه اسلام»
۱۱۰	..... معرفی معیارهای شایستگی مدیریت در اسلام
۱۱۱	..... الف) تعهد
۱۲۱	..... ب) تخصص (دانش و آگاهی)
۱۲۵	..... ج) کفایت
۱۳۹	..... فصل پنجم: «بررسی شرایط و اوصاف یک مدیر موفق از دیدگاه اسلام»
۱۴۰	..... اشراف مدیر
۱۴۳	..... درت مدیر
۱۵۰	..... قاطعیت مدیر
۱۵۴	..... مدیر مجری قانون
۱۵۷	..... کار امروز را به فردا نینداختن
۱۶۰	..... ایجاد جو تشویق و تنبیه
۱۶۷	..... الف: تشویق
۱۶۸	..... ب: تنبیه
۱۶۹	..... ج: مشوق و منبه
۱۷۰	..... معرفی عوامل موثر در موفقیت مدیران اسلامی

- ۱۷۱ ..... اختیار (۱)
- ۱۷۷ ..... اعتماد به نفس (۲)
- ۱۸۲ ..... تنظیم وقت و تقسیم کار (۳)
- ۱۸۸ ..... ایجاد روابط صمیمانه انسانی (۴)
- ۱۹۰ ..... گذشته نگری (۵)
- ۱۹۳ ..... آینده نگری (۶)
- ۱۹۶ ..... نتیجه گیری و جمع بندی
- ۲۰۱ ..... منابع و ماخذ

پیشگفتار

سخن از مدیریت در دین مبین اسلام است، مدیریتی که متأسفانه باید اعتراف نمود که در طول تاریخ از آن سخن زیادی گفته نشده است.

جامعه‌ای که نام اسلامی را به همراه خود یدکی می‌کشد، نمی‌تواند در وادی مدیریت اسلامی قدم نگذاشته و از چشمه پر فیضان سیراب نگردد.

هر چند بعضی از صاحب‌نظران معتقدند که امروزه دستاوردهای علمی که در خدمت مدیریت قرار دارد، نیاز را به الهام از رهنمودهای نظری کم کرده است، ولی دقت نظر در مفاهیم آیات و اخبار و احادیثی که مدیران به استفاده از این دست‌آوردها سوق داده و راه را برای موفقیت سازمانها هموار می‌کند، نظری تلقی نمودن رهنمودهای قرآن را کاهش می‌دهد، بطوریکه قرآن کریم دائماً اهمیت تدبیر را برای انسان یادآور می‌شود تا اینکه او بتواند در انجام هر کار و حل هر مشکلی موفقیت حاصل نماید.

تدبیر در امور اجتماعی که شئون زندگی انسانها رادر بر می‌گیرد از اهمیت خاصی برخوردار است، و به همین سبب خداوند نیز در کتاب انسان ساز خود که توسط

حضرت محمد مصطفی (ع) نازل شده به تدبیر کنندگان قسم یاد می نماید و اهمیت این امر را برای انسانها روشن می سازد.

همانگونه که در سوره النازعات، آیه ۵ به این موضوع اشاره کرد و می فرماید:

«فالمذبرات امرأ»

«پس سوگند به تدبیر کنندگان»

ضرورت تدبیر، ضرورت مدیریت را آشکار می سازد، که در یک اهتمام جمعی، آن کس که زمام امور را با تمام اختیارات آن بدست می گیرد، چو نیکوست که از کیفیت اندیشه و تفکر نیز برخوردار باشد و برای بهبود حرکت جمعی بتواند تدبیر و اندیشه را در جامعه ای که حرکت به سوی پیاده کرد احکام و فرآمین الهی دارد، بکار برد، تا بنای نظام خود را بر اسلام استوار سازد و بدینوسیله در انتخاب و انتصاب مدیران از هیچ تلاشی فروگذار نشود تا در عمل پیروز گردد.

اعمال مدیریت در سازمانهای اسلامی می تواند از خاصیت اجتماع شمول در هر جامعه ای برخوردار باشد، بدینگونه که مدیران الگوئی نسبی از یک مطلق باشند تا با ارشاد به صحت، علاوه بر ایجاد، تولید و خدمت، در تربیت جامعه نیز عملاً سهیم گردند. اما چگونه می توان به این نیت مقدس جامعه عمل پوشاند؟

مصدق واقعی در این باره می توان عملکرد مدیران الهی یعنی پیامبران باشند که اساس مدیریت را از سرچشمه پر فیض خالق خود آموختند و آنرا در میان امت خود بکار بردند و همچنین برای هدایت اساس و مبانی که بشارت دهنده، آن بودند، کتاب آسمانی

بر جای نهادند، و برای توجیه و تعبیر آن در غیاب خود رهبرانی را پروراندند که نشانه‌ی بارز آن در روش حضرت ختمی مرتبت، محمد مصطفی (ص) به روشنی مشهود است.

ملاحظه می‌نمائید که مدیریت اسلامی یعنی مدیریت الهی، یعنی آنچه که خدا می‌خواهد و آنچه که منافع خلق را به دنبال دارد، که در آن نقصان، جایی و خودکامگی، مکانی ندارد.

حکومت، آمریت دانش است، دانشی که صدق و صداقت، رفق و رفاقت، صلح و صفا و ثمره، مطلوب را متفقاً دربردارد.

آیا اگر اساس مدیریت را بر ویژگی‌های فوق‌الذکر بنانهیم، نمی‌توانیم در هر جایگاه کسی را که شایسته است قرار دهیم، تا مراحل اجرای امورات دچار نقص و حرکت دچار لغزش نشود؟

بلی، به این دلیل است که تعهدی که باتلفیق علم و عمل حاصل شود در اسلام جایگاه خاصی دارد، و چون پذیرش مسئولیت برای یک فرد مسلمان باید آگاهانه صورت پذیرد، پس شایسته است که در خود تخصص را نیز جای دهد.

و در یک کلام باید بگویم که برای پذیرش مسئولیت تنها تعهد به اسلام کافی نیست و فرد متعهد می‌بایست تخصص کافی نسبت به انجام امورات آن مسئولیت داشته باشد. پس به صرف عمل یک فرد به واجبات، که در ذمه هر فرد مسلمان است، نمی‌توان به

وی مسئولیت واگذار نمود، زیرا که بار امانت را کس می تواند به دوش بکشد که راه امانت داری را (آنچنانکه به امانت صدمه ای نرسد) بداند، مدیر اسلامی خداجو، خداترس و عبدا.. است، و این عبد خدا بودن اوست که وی را در عمل و حرکت یاری می دهد.

جلوه های امکانات، مدیر اسلامی را بخود مشغول نمی کند، زیرا که او برای عمل صالح خود باید از خدوند، ساده زیستن را طلب کند تا از این راه جلب رضایت خدایش را نماید. در راستای اهمیت و ارزش مدیریت اسلامی و معیارهای انتخاب مدیر اسلامی، توفیق حاصل شد که در پروژه تحقیقاتی خود بیانگر مطالبی، هر چند ناقص بشرح ذیل باشم:

شاید بتوان گفت که هیچ امری در زندگی انسان و پیشبرد اهداف او نمی تواند نقش رهبری و مدیریت را داشته باشد.

اهمیت رهبری و مدیریت و تاثیر بسیار آن در سازندگی جوامع انسانی و پیشرفت کشورهای جهان، امروزه بیش از هر زمان دیگر به اثبات رسیده است و این حقیقت به تجربه نیز درآمده است که در میان جوامع انسانی امروز، آن جامعه ای توانسته است به رشد و توسعه و پیشرفت بیشتر و بهتری دسته یابد که از نعمت وجود رهبری لایق تر، و مدیرانی داناتر برخوردار باشد، تاریخ نیز با نمونه ها و شواهدی که در این زمینه ارائه داده است، این تحقیقت را تائید نموده، چون بسیار دیده شده است که جامعه ای یا کشوری که بعلت سوء رهبری و مدیریت، رو به زوال و نابودی کشیده می شده، و می رفته است تا دیگر اثری از آن بجای نماند، هنگامیکه به برکت یک انقلاب و یا بر اثر

عوامل دیگری، شبکه رهبری و مدیریت این جامعه تغییر می‌کند، بدون آنکه هیچ عامل دیگری دخالت داشته باشد، همین جامعه بر اثر رهبریهای درست و حسن انجام امور توسط آن مدیران، در اندک زمانی آثار زوالش از بین رفته و همیکن شمور رو به اضمحلا، بسرعت رو به رشد و توسعه می‌رود و از نابودی حتمی نجات می‌یابد. توجه به عملکردهای مدیریت در سالهای اخیر گویای این واقعیت است که جوامع سعی در ایجاد هماهنگی در سازمانهای خود می‌نمایند. و برای رسیدن به این منظور از دست آوردهای مختلف مدیریت بهره می‌جویند. در این راستا هر اجتماعی عملکرد مدیریتی خود را بر اعمال مدیریت در جوامع دیگر ارجح تر می‌داند، بطوریکه گهگاه درگیری تفکران گوناگون، تفهیم مفهوم واقعی مدیریت را دچار نوسانات می‌سازد، لذا در حال حاضر لزوم مشخص کردن مفهوم واقعی مدیریت و عوامل ارکانی آن بشدت احساس می‌شود.

ار اسلام بوده و مشکلات و معضلات را از سر راه مسلمانان برطرف می‌کردند، مشکل مدیریت را حل نموده و بطور کامل مدیریت کشور را با نظر اسلام تدوین نمایند. آشنائی با مدیریت واقعی است که جامعه انقلابی ما بدان نیازمند است، زیرا کودک سالم و برومند احتیاج به مدیر وارد و به عبارت دیگر شاگرد مدرسه نیازمند به مدیر است.

ادارات و سازمانهای دولتی نیز نیازمند مدیرند. و بالاخره در همه ابعاد جامعه برای تحول و پیشرفت احتیاج به مدیریت دارد.

فصل اول :

«ضرورت شناخت انسان و رهبری از دیدگاه اسلام»

از آنجا که رهبری و مدیریت دقیقاً در رابطه با انسان مطرح است، بنابراین لازم است ابتدا نیاز انسان را به رهبری و اداره امور زندگی او دریابیم و سپس در مورد کیفیت و چگونگی این رهبری و مدیریت از دیدگاه اسلام تحقیق نمائیم. لذا در این فصل نخست انسان را از دیدگاه مکتب اسلام و قرآن مورد مطالعه قرار داده و کیفیت خلقش را بررسی می‌کنیم و پس از آشنائی با چگونگی آفرینش او به تحلیل دقیقتری از مفهوم رهبری و مدیریت و ضرورت آنها برای انسان می‌پردازیم.

ضرورت شناخت انسان از دیدگاه اسلام و قرآن

انسان مهمترین موضوع مورد بحث همهٔ مکتبها بوده و هست. مکتبهای الهی هدایت یک انسان را محور اصلی رسالت خود قرار داده‌اند و هدف و نقش و تلاش بی‌وقفه خود را در هدایت و راهبری او جستجو کرده‌اند.

در مکتبهای غیر الهی نیز گر چه تغییر و تحولات تاریخ را به عوامل دیگری غیر از انسان نسبت داده‌اند، اما باز انسان به عنوان اصلی ترین موضوع مورد بحث آنها مطرح شده است.

از آنجا که بخش اصلی و مهم مدیریت، مدیریت منابع انسانی است، مهمترین بحث در مدیریت، قطعاً بحث پیرامون انسان خواهد بود.

بزرگترین مسئله‌ایکه امروزه برای انسان مطرح است، شناخت حقیقی خود انسان است، بدین معنی که این موجودی را که آدمیزاده‌اش می‌دانند و انسانش می‌نامند، چگونه موجودیست و دارای چه ابعاد و چه خصوصیات است.

ویژگی‌هایی که این موجود را از دیگر موجودات جدا کرده است و امتیازاتی که او را از سایرین متمایز نموده است، چه چیزهایی هستند؟

این معمائی است که هنوز به صورت مسئله‌ای بسیار مشکل برای عده زیادی از همین انسانها لاینحل باقی مانده است، و تا این مسئله حل نشود و این انسان خودش را شناسد و گمشده خود را پیدا نکند و خویشتن حقیقی خویش ر باز نیابد، نخواهد توانست بر مشکلات فردی و اجتماعی خود فائق آید.

راستی این انسان چگونه موجودیست؟ این همه ابهام و پیچیدگی، و این همه چنگانگی در این وجود به ظاهر ساده از کجاست؟

برای آنکه پاسخی منطقی برای این سؤالات و راه‌حلی برای این مشکلات بیابیم، باید مطالعه‌ای دقیق و تحقیقی عمیق در چگونگی ساخت و فرم بافت این موجود نا شناخته بنمائیم.

انسان در مکاتب الهی سرگذشت شگفت و جالبی دارد، او می‌تواند مسیری طولانی و پرفراز و نشیب را بپیماید که از بلندای علین تا پرتگاه سافلین فاصله دارد. انسان هدف آفرینش است و منبع تمامی خیرات و شرارتها می‌باشد. او جهان را بخ تسخیر خویش در می‌آورد و در خلقتش ملائک به سجده او فرمان داده می‌شوند. از نظر اسلام و قرآن انسان موجودی است که از جهانی برتر به این کره خاکی هبوط کرده است، او امانت دار الهی، مسجود ملائکه، آگاه به اسماء الله و از همه بالاتر جانشین خدا بر روی زمین است. او تنها موجودی است که در میان جانداران از آفرینشی دیگر است و دارای روح خدائی است. و در صورت انحراف می‌تواند به پرتگاه سقوط کند که هیچ درنده‌ای هرگز یارای آن همه وحشی‌گری را ندارد و سرانجام موجودی است که در نهادها و مجموعه‌ای از خصوصیات متضاد یافت می‌شود.

در این پروژه تحقیقاتی برای شناخت انسان از دیدگاه اسلام به دو موضوع اساسی می‌پردازیم که عبارتند از:

(الف) خلقت انسان

خلقت انسان از نظر اسلام و قرآن با خلقت حضرت آدم که از پیامبران الهی است، آغاز می شود. اسلام و بطور کلی مکتبهای الهی، بی فرهنگی و توحشی انسانهای اولیه را رد می کنند و معتقدند که هبوط آدم و حوا به عنوان انسانهای نخستین به زمین خاکی سرآغاز زندگی انسان را تشکیل می دهد که همراه با تشکیل خانواده و فرهنگ الهی انسانی بوده است.

قرآن کریم در دو گروه از آیات، موضوع خلقت انسان را تبیین می کند.

دسته اول آیاتی هستند که به جریان طبیعی خلقت انسان مربوط است که از ماده زمینی آغاز می گردد، به صورت نطفه در می آید، در مجرای تبدیلات جنینی به علقه و مضغه تبدیل می شود و پس از مرحله استخوان بندی و تکامل جنین، تولد کودک صورت می گیرد. از جمله این آیات می توان به آیه ۱۲ تا ۱۴ سوره مومنون اشاره کرد که خداوند می فرماید:

«و لقد خلقنا الانسان من سلاله من طین (۱) ثم جعلناه نطفه فی قرار مکین (۲) ثم خلقنا النطفه علقه فخلقنا العلقه مضغه فخلقنا المضغه عظاماً فکسونا العظام لحماً ثم انشانا خلقاً اخر فبارک الله احسن الخالقین»

« و ما انسان را از حقیقتی که از گل بیرون کشیده شده است، آفریدیم (۲) سپس آنرا بصورت نطفه ای در قرارگاه محکم قرار دادیم (۱) آنگاه نطفه را به علقه و علقه را به مضغه را به استخوانها تبدیل نموده و به استخوانها گوشت پوشانیدیم و سپس خلقت

دیگری در او ایجاد کردیم، پس پاکیزه و بخشنده برکت است خداوندی که بهترین آفرینندگان است.»

دسته دوم آیاتی هستند که آغاز خلقت انسان را تشریح می‌کنند و درباره سجده فرشتگاه و داستان آدم ابوالبشر که اولین انسان روی کره خاکی است دستور پروردگار را توضیح می‌دهند و خصوصیات او را بیان می‌کنند. از این دسته آیات موضوع استقلال خلقت انسان نسبت به سایر موجودات عالم و عظمت و خصوصیات انسان روشن می‌شود. بنابراین خلقت انسان از نظر اسلام، خلقتی است مستقل از سایر موجودات عالم، و انسان از ابتدای خلقت دارای تمدن و زندگی خانوادگی و اعتقادات و گرایش‌ها و تشخیص سود و زیان و خیر و شر و در معرض وسوسه شیطان و برخوردار از هدایت انبیاء بوده است.

(ب) خصوصیات انسان از نظر اسلام

اسلام و قرآن خصوصیات انسان را که مجموعه‌ای از ارزشها و ضد ارزشها است، مطرح می‌کند. اساساً آنچه که در زمینه بحث مدیریت انسانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. همین خصوصیات انسان است که به ارزشها و ضد ارزشها تقسیم می‌شود و آثار آن مستقیماً در مجموعه رفتار، کردار و گفتار و بطور کلی زندگیا انسان آشکار می‌گردد. در حقیقت سرگذشت خلقت انسان اولیه هر چه باشد تاثیری در زندگی امروز او نخواهد داشت، اما خصوصیات انسان رابطه تنگاتنگی با فعالیتها و جهت‌گیریهای انسان دارد. برای توضیح

انسان در جهان بینی اسلام، خصوصیات انسان را به دو دسته تقسیم می‌کنیم. یکی خصوصیات ارزشی و دیگری خصوصیات ضد ارزشی که هر یک از آنها را بطور جداگانه شرح می‌دهیم.

اول: خصوصیات ارزشی انسان: اگر چه خصوصیات مثبت یا ارزشهای انسان را دانش مندی مختلف، متفاوت ذکر کرده‌اند، اما بطور کلی آنچه در بحث فوق می‌توان مورد نظر داشت، از هفت خصوصیت تشکیل گردیده است که در ذیل به شرح آن می‌پردازیم.

(۱) جانشینی خدا در زمین:

مهمترین خصوصیتی را که انسان از نظر قرآن دارا می‌باشد، مقام برجسته جانشین خدا در زمین است که عظمت و اهمیت انسان را منحصر به فرد می‌کند، در قرآن، انسان تحت عنوان خلیفه خدا در زمین مطرح شده و کلمه خلیفه بصورت‌های مختلف در قرآن مجموعاً ۹ بار آمده است که در ذیل به چند مورد آن اشاره می‌کنم.

آنگاه که خداوند در سوره بقره (آیه ۳۰ الی ۳۳) به ملائکه می‌فرماید:

«من خلیفه‌ای بر روی زمین قرار خواهم داد، ملائکه گفتند: ایا کسی را در زمین خلیفه قرار می‌دهی که در آن فساد و خونریزی کند؟ در حالی که ما تورا تسبیح و تقدیس می‌کنیم. خداوند فرمود که آنچه را که من می‌دانم شما نمی‌دانید و می‌دانم که آنچه را آشکار می‌کنید و آنچه را پنهان می‌دارید.»

همچنین خداوند تبارک و تعالی در سوره یونس آیه ۱۴ در خصوص جانشین انسان در روز زمین می‌فرماید:

«ثم جعلناکم خلائف فی الارض من بعد ہم لنظر کیف تعلمون»

«سپس شما را بعد از آنان جانشینان‌شان قرار دادیم تا ببینیم چگونه (عمل) می‌کنید»
و بالاخره در آیه ۶۲ از سوره نمل نیز خداوند، جانشینی انسان بر روی زمین را یادآور می‌شود:

آنجا که می‌فرماید:

«امن یجیب المضطر اذا دعاه و یکتف السوه و یجعلکم خلفاء الارض»

«آیا چه کسی درمانده و گرفتار را که او را می‌خواند، اجابت می‌کند، و گرفتاری را از او می‌زداید، و شما را در زمین جانشین می‌گرداند؟»

در آیاتی که عنوان شد، شاید خلاف به مفهوم جایگزین گذشتگان توسط افراد جدید در زندگی و اشتغال مقام و منصب آنان باشد که قرائن و شواهدی که همراه این دسته از آیات وجود دارد این مطب را تائید می‌کند، اما در آیه‌ای که ذکر خواهم نمود، خلاف و جانشینی خدا را مطرح می‌سازد: «یادآود انا جعلناک خلیفه فی الارض فاحکم بین الناس بالحق...»^۱

«ای داود، ما تو را در زمین خلیفه قرار دادیم، پس میان مردم به حق و درستی حکم کن...» این موضوع نشانه اهمیتی است که قرآن و اسلام برای انسان قائل هستند که او را جانشین خداوند در زمین قرار داده‌اند. هیچیک از مکتبهای غیرالهی چنین منصب و مقامی را برای انسان نمی‌توانند حتی تصور کنند و در مکتبهای الهی، انسان تنها موجودی است که دارای این امتیاز بزرگ در آفرینش است.

(۲) امانت‌دار الهی است:

یکی از ارزشهای مهم انسان از نظر اسلام، خصوصیت امانت‌دار بودن او است که از طرف خداوند به وی عرضه شده است.

این موضوع را در آیه ۷۲ از سوره اجزاب بررسی نمائیم، که خداوند می‌فرماید:

«انا عرضنا الامانه علی السموات و الارض و الجبال فابین ان یحملنها و اشفقن منها و

حملها الانسان انه کان ظلوماً جهولاً»

«ما امانت خود را بر آسمانها و زمین و کوهها عرضه کردیم، همه از تحمل آن امتناع

ورزیدند و اندیشه کردند و انسان پذیرفت، همانا او بسیار سمتکار و نادان بود.»

همانگونه که از متن آیه شریفه استنباط می‌شود، امانتی را که خداوند به انسان عرضه

کرد و انسان آنرا پذیرفت، امانتی است که آسمانها، کوهها و زمین از پذیرش آن امتناع

ورزیده‌اند.